

Gezond en energiezuinig gaan prima samen

In het televisieprogramma Zembla van eind maart werd stellig gemeld dat de meeste energiezuinige woningen in Nederland ongezond zijn. Verschillende media hebben dit bericht overgenomen alsof het een vaststaand feit is. Organisaties als de Vereniging Eigen Huis en het Astmafonds stellen naar aanleiding daarvan dat zogenaamde energiezuinige balansventilatiesystemen niet meer gebruikt mogen worden. Uit eigen onderzoeken blijkt de werkelijkheid echter veel genuanceerder dan Zembla suggereert. Tijd om onderscheid te maken tussen feit en fictie!

Ik heb er geen enkel belang bij om een bepaald ventilatiesysteem te promoten. Wel ben ik betrokken geweest bij het onderzoek in de Amersfoortse wijk Vathorst waar Zembla aan refereert. In Zembla kiest de Eindhovense hoogleraar Annelies van Bronswijk heel nadrukkelijk stelling en suggereert dat de meeste energiezuinige woningen een bedreiging vormen voor de gezondheid, zonder (voldoende) rekening te houden met achterliggende zaken. Op basis van het onderzoek in de wijk Vathorst had bijvoorbeeld ook de conclusie getrokken kunnen worden dat in woningen waar kinderen wonen die naar een crèche of peuterspeelzaal gaan, het gezondheidsprobleem groter is dan in woningen waar geen kinderen wonen die naar de crèche gaan; het is echter bekend dat in crèches en scholen gemakkelijk ziekten overgedragen kunnen worden, waardoor deze conclusie niet zomaar getrokken mag worden. Dergelijke nuancering ontbreekt bij de interpretatie van het 'Vathorst-probleem'.

Vathorst- onderzoek

Er zijn twee belangrijke typen ventilatiesystemen. Het eerste systeem is een ventilatiesysteem waarbij rechtstreeks lucht van buiten wordt aangezogen door roosters in het raam en de lucht afgezogen wordt uit de keuken, toilet en badruimte. Hierbij wordt dus warme lucht uit de woning geblazen en koude lucht aangezogen, die vervolgens weer opgewarmd moet worden. Het andere systeem is het gewraakte energiezuinige balansventilatiesysteem met warmterugwinning. Hierbij wordt verse buitenlucht op het dak aangezogen en door middel van kanalen en inblaasroosters in de woon- en slaapkamer geblazen. Vervolgens wordt de lucht weer op andere plekken afgezogen. Voordat deze lucht naar buiten gaat, wordt eerst de warmte eruit gehaald, die vervolgens weer gebruikt wordt om binnenkomende lucht op te warmen. Vandaar dat het een energiezuiniger systeem is: er wordt geen warmte 'weggegooid'.

Wat is er aan de hand? Begin 2006 meldden zich bewoners van 36 koop- en huurwoningen in Vathorst bij de GGD Eemland met gezondheidsproblemen. In opdracht van de gemeente Amersfoort is vervolgens een onderzoek uitgevoerd om

de oorzaken te achterhalen. De resultaten zijn medio oktober 2007 gepresenteerd. Onder andere op basis daarvan heeft minister Vogelaar eind 2007 een brief naar de Kamer gestuurd met voorstellen om de gezondheidskundige kwaliteit van woningen te verbeteren.

Gezondheidsklachten

Er zijn gezondheidsklachten gesignaleerd bij bewoners van de wijk Vathorst. Beide typen systemen komen voor in de woningen van deze mensen. Er zijn echter meer klachten geconstateerd in woningen met het energiezuinige balansventilatiesysteem. Is de stellingname van Van Bronswijk dan toch waar? Er lopen enkele zaken door elkaar heen. Uit het Vathorst- onderzoek blijkt namelijk dat er ook een sterke relatie bestaat tussen koken op gas en het optreden van bepaalde gezondheidsklachten. Deze bevinding wordt niet genoemd. Bij het koken komen verbrandingsgassen in het binnenmilieu, die mogelijk een effect hebben op de gezondheid. Andere onderzoeken laten op dit punt geen eenduidig beeld zien, zodat verder onderzoek noodzakelijk is over de relatie tussen koken op gas en gezondheidsklachten. Maar dat terzijde.

Verkeerd voorgelicht

Veel bewoners blijken ontevreden te zijn over het feit dat ze bij de bouw geen eigen keuze konden maken wat betreft het type ventilatiesysteem. Dat levert een vorm van frustratie op, zo hebben we gemerkt. Nadrukkelijk blijkt in Vathorst dat onbekend ook onbemind maakt! Bewoners van woningen met ventilatieroosters in de ramen accepteren tocht (van de koude lucht die binnenkomt door het rooster) vaak als een gegeven, omdat ze het logisch vinden. Maar de geringe tocht uit het energiezuinige ventilatiesysteem ervaren bewoners als hinderlijk omdat ze het systeem niet begrijpen en omdat hen een comfortabel ventilatiesysteem voorgespiegeld is. Vervolgens zijn bewoners onvoldoende of zelfs verkeerd voorgelicht over het gebruik van het ventilatiesysteem. In de wijk verkeerden veel bewoners in de veronderstelling dat ramen niet geopend mochten worden in woningen met het energiezuinige ventilatiesysteem. Dat had 'ooit eens iemand gezegd'. Voor veel bewoners was het een openbaring dat ramen gewoon open mochten als ze daar behoefte aan hadden. Dit leverde meteen een forse verbetering op van de kwaliteitsbeleving. Deze lijst kan moeiteloos langer worden gemaakt.

Slechte nachtrust

Technisch is er ook veel aan de hand. Zo voldoen veel systemen, na enkele gebruiksjaren, niet meer aan de wettelijke eisen. Dit geldt echter voor beide typen systemen. Uit andere onderzoeken blijkt dat zelfs een groot deel van de nieuwbouwwoningen bij de oplevering niet voldoet aan deze eisen. Een misser dus van de partijen die de woningen gerealiseerd hebben. Achteraf is zelfs vastgesteld

dat een partij die betrokken was bij de aanleg van ventilatiesystemen niet eens in het bezit was van een vakinhoudelijke richtlijn voor het ontwerp en de realisatie. We hebben geconstateerd dat veel ventilatiesystemen ook lawaaioverlast veroorzaken. Helaas gelden hiervoor geen wettelijke eisen, dus voldoen alle woningen qua geluid aan de wetgeving. Desondanks kan een wettelijk toegestane geluidsbelasting wel erg hinderlijk zijn, oorzaak zijn van onvoldoende nachtrust en ... daardoor uiteindelijk gezondheidsklachten veroorzaken. Op dit punt wreekt zich dus dat er geen wettelijke eisen gesteld zijn door het ministerie van VROM. Inmiddels heeft minister Vogelaar aangegeven hier actie op te nemen.

Financiële winst

Een ander punt is dat veel ventilatiesystemen niet goed ingeregeld zijn, zodat in bepaalde ruimtes veel verse lucht toegevoerd werd en in andere nauwelijks of niet. Inregelen kost tijd en geld. Gebeurt dit niet, dan is dat dus financiële winst voor een van de bouwende partijen. Als je slaapt in een onvoldoende geventileerde ruimte, kan dat hoofdpijnlachten tot gevolg hebben.

Opmerkelijk is ook dat in een deel van de woningen op de zolder achteraf slaapkamers gerealiseerd zijn, zonder dat het ventilatiesysteem daarop aangepast is. Een zolder wordt normaal gesproken niet geventileerd; de later aangebrachte slaapkamers worden dan eveneens niet geventileerd. Is het dan vreemd dat de kinderen die op de zolder slapen meer gezondheidsklachten hebben? Ook deze opsomming kan moeiteloos uitgebreid worden.

Niet gehoord

Zijn energiezuinige woningen dus ongezond? Dat is zeker niet aangetoond, ook niet in nader onderzoek dat uitgevoerd is als vervolg op de resultaten uit Vathorst. Meest opvallend is dat een groot deel van de bewoners van woningen met een balansventilatiesysteem geen klachten heeft en dat er verschillende bewoners zijn die aangeven dat ze dankzij het ventilatiesysteem minder last hebben van gezondheidsklachten. Deze geluiden worden echter niet gehoord.

Plicht

Is er dan niets aan de hand? Dat wel. Projectontwikkelaars, woningcorporaties en bouwers moeten het belang van een gezond binnenmilieu weer in het oog krijgen en er dus ook geld voor beschikbaar willen stellen, zodat systemen goed ontworpen, aangebracht en ingeregeld kunnen worden. Vervolgens dient VROM op basis van de recente inzichten de eisen voor woningen uit te breiden met betrekking tot geluidsoverlast door installaties in de woning. De bouwende partijen (aannemers en installateurs) hebben de taak om op basis van vakmanschap en regels van het vak een gezonde woning te realiseren. Hier ligt ook een taak voor de gemeenten, als toezichhoudende instantie, die er verantwoordelijk voor zijn dat woningen bij de

oplevering voldoen aan wettelijke eisen op het gebied van gezondheid, veiligheid, energiezuinigheid, toegankelijkheid enz. Als iedere partij zijn plicht verstaat, dan kan iedere nieuwbouwwoning in Nederland energiezuinig en gezond zijn!
Voorbeelden tonen aan dat dit wel degelijk kan!

Ir Gert Harm ten Bolscher, werkzaam als manager bij DWA installatie- en energieadvies. De auteur is betrokken geweest bij het gezondheidskundige onderzoek in 100 woningen in de Amersfoortse wijk Vathorst.